Порядок виїзду з України малолітніх та неповнолітніх дітей. Нотаріальне оформлення заяви від батьків.

Порядок виїзду з України громадян, які не досягли 16-річного віку, регулюється Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України в редакції від 25.08.2010 р. за № 724 (надалі Правила). Відповідно до цих Правил виїзд за кордон осіб, що не досягли 16-річного віку здійснюється за згодою обох батьків (усиновлювачів) та в їх супроводі або в супроводі осіб, уповноважених ними, які на момент виїзду з України досягли 18-річного віку.

Для виїзду з України громадян, яким не виповнилось 16-ти років, в супроводі одного з батьків необхідна нотаріально посвідчена згода другого з батьків. Якщо виїзд за межі України буде відбуватися в супроводі сторонніх осіб – необхідна нотаріально посвідчена згода обох батьків.

Для засвідчення нотаріусом справжності підпису громадянина в заяві про згоду на виїзд дитини за межі України, необхідна особиста присутність у нотаріуса того з батьків, чий підпис буде засвідчуватись нотаріально або присутність обох батьків, якщо згоду на виїзд дитини будуть надавати обидва батьки. Кожен з батьків може оформити окрему заяву про виїзд їх дитини за кордон, у разі їх окремого проживання (тимчасового перебування).

Звертатися за засвідченням справжності підпису в заяві про згоду батьків на виїзд дитини за кордон можна до будь-якого нотаріуса, незалежно від місця реєстрації або місця проживання (місця перебування) батьків дитини. У відповідності зі ст. 242 Цивільного кодексу України батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники не мають права передавати свої права іншим особам, тобто зробити заяву на виїзд дитини можуть батьки тільки особисто, передати такі повноваження по довіреності не можливо.

Відповідно до Правил у заяві про згоду батьків на виїзд їх дитини за кордон обов'язкового зазначаються держава прямування та відповідний часовий проміжок перебування дитини у цій державі.

У деяких випадках, чітко встановлених законодавством України, виїзд дітей за кордон може відбуватися без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків, а саме:

1) якщо другий з батьків є іноземцем або особою без громадянства, що підтверджується записом про батька у свідоцтві про народження дитини, та який (яка) відсутній у пункті пропуску;

2) якщо у паспорті громадянина України для виїзду за кордон, з яким перетинає державний кордон дитина, що не досягла 16-річного віку, або у паспортному документі дитини є запис про вибуття на постійне місце проживання за межі України чи відмітка про взяття на постійний консульський облік у дипломатичному представництві або консульській установі України за кордоном;

3) у разі пред'явлення документів або їх нотаріально засвідчених копій: свідоцтва про смерть другого з батьків; рішення суду про позбавлення батьківських прав другого з батьків; рішення суду про визнання другого з батьків безвісно відсутнім; рішення суду про визнання другого з батьків

недієздатним; рішення суду про надання дозволу на виїзд з України громадянину, який не досяг 16-річного віку, без згоди та супроводу другого з батьків; довідки про народження дитини, виданої відділом реєстрації актів цивільного стану, із зазначенням підстав внесення відомостей про батька відповідно до частини першої статті 135 Сімейного кодексу України (під час виїзду дитини за кордон у супроводі одинокої матері).

Крім того, 07 грудня 2017 року Верховною Радою України внесено зміни до Сімейного кодексу України, які набрали чинності 06 лютого 2018 року, відповідно до яких той із батьків, з ким за рішенням суду проживає дитина, самостійно вирішує питання щодо тимчасового виїзду дитини за межі України з метою лікування, навчання дитини за кордоном, відпочинку, за наявності довідки, виданої органом державної виконавчої служби, про наявність заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців.

В нотаріальній практиці зустрічаються випадки, коли в деяких заявах, справжність підпису на яких засвідчена нотаріусами, зазначається про делегування батьками супроводжуючій особі своїх батьківських прав. Відповідно до статей 153, 154 СКУ, статті 242 ЦКУ батьки (усиновлювачі) є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей, при цьому представництво батьками малолітніх та неповнолітніх дітей є їхнім обов'язком, а не правом, від якого вони, відповідно, не можуть відмовитись. Відповідно до ч. 6 ст. 203 ЦКУ правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей. Окрім того, відповідно до ч. 2 ст. 238 Цивільного кодексу України, представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Таким чином, заява, яка містить можливість делегування прав батьків дитини, грубо порушує чинне законодавство України і засвідчення справжності підпису на такій заяві є неприпустимим. Як показує практика, при засвідченні справжності підписів на таких заявах нотаріусам варто крім прізвища, ім'я та по-батькові супроводжуючих осіб зазначати також їх дату народження для чіткої ідентифікації такої особи.

Також існують випадки, коли у текстах заяв від батьків на виїзд їх малолітніх дітей за кордон нотаріуси помилково зазначають застереження, встановлене ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України». Відповідно до цієї статті, громадянинові України може бути тимчасово відмовлено у виїзді за кордон у випадках, якщо:

1) він обізнаний з відомостями, які становлять державну таємницю, – до закінчення терміну, встановленого статтею 12 цього Закону;

2) стосовно нього у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, застосовано запобіжний захід, за умовами якого йому заборонено виїжджати за кордон, – до закінчення кримінального провадження або скасування відповідних обмежень;

3) він засуджений за вчинення кримінального правопорушення – до відбуття покарання або звільнення від покарання;

4) він ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням, – до виконання зобов'язань;

5) він перебуває під адміністративним наглядом Національної поліції – до припинення нагляду.

Кримінальним Кодексом України встановлено, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років, а за тяжкі – від чотирнадцяти до шістнадцяти років. Отже, жодне вказане у ст. 6 Закону України "Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України" обмеження не може стосуватися малолітньої дитини, тому таке посилання в заяві є помилковим, однак, таке застереження можна зазначати в заяві щодо неповнолітньої дитини.

Також слід мати на увазі, що у зв'язку з набранням чинності Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року та Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей (затверджений наказом Антитерористичного центру при СБУ від 12.06.2015 N 415ог (із змінами та доповненнями)) в нотаріальній практиці виникла необхідність засвідчення справжності підписів батьків на заявах про їх згоду на в'їзд на тимчасово окуповану територію – Автономну Республіку Крим та міста Севастополя та на неконтрольовану територію Луганської та Донецької областей та їх виїзд з цих територій. Тому текст заяви повинен містити таке формулювання: «даємо згоду на тимчасовий в'їзд на тимчасово окуповану територію України – Автономну Республіку Крим та міста Севастополя та виїзд з неї».

Щодо згоди батьків на тимчасовий в'їзд їх дітей на неконтрольовану територію (у район проведення Операції об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей). Текст заяви повинен містити таке формулювання: «даємо згоду на тимчасовий в'їзд на неконтрольовану територію (у район проведення Операції об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей) та виїзд з неї».

Слід зазначити, що в Україні основні підходи до реалізації прав дітей на виїзд за межі України протягом останнього часу істотно змінилися. Це пов'язано з посиленням уваги з боку держави до захисту інтересів дітей, удосконаленням механізму контролю за дотриманням чинного законодавства у сфері охорони дитинства та багатьма іншими факторами.

Завідувач Двадцять першої київської
державної нотаріальної контори *Л.С. Зубченко*
Вик.: Бондарчук А.О.